

ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΟΡΙΣΤΟΥ ΕΠΙΘΕΤΟΥ «ΚΑΠΟΙΟΣ» ΣΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ

This paper is an attempt towards a definition of the indefinite Modern Greek adjective κάποιος (=some, certain) and at the same time an investigation into its function in discourse. Through actual instances we examine the specific factors at work in its common as well as its uncommon uses and we propose a method for testing the appropriacy or not of relevant utterances. Our conclusion is that research of this kind is both significant as well as rich in implications in the broader sense of sociolinguistics.

Γενικά

Τα λεγόμενα αόριστα επίθετα είναι αυτά που συνάπτονται με το ουσιαστικό για να δηλώσουν, γενικά, ορισμένη έννοια ποσότητας ή ποιότητας, ή μια έννοια ταυτότητας, ομοιότητας, διαφοράς:

1. Θα έρθει *κάποια* μέρα.
Πολλοί άνθρωποι.
Οι *ίδιες* αρετές.
Για μια *άλλη* αιτία.

Τα αόριστα επίθετα, όπως οι ομώνυμες αντωνυμίες, αποτελούν μία γραμματική κατηγορία πολύ λίγο ομοιογενή: «Κατατάσσουμε γενικά στην τάξη των «αορίστων» εκείνα τα επίθετα και τις αντωνυμίες που εκφράζουν τις αποχρώσεις τις πιο διάχυτες και τις πιο σύνθετες (και κατά συνέπεια τις πλέον δύσκολες να ορίσουμε με τρόπο σαφή) του προσδιορισμού, και ιδιαίτερα του ποσοτικού προσδιορισμού». (Grammaire Larousse du français contemporain, § 409.)

Ας σημειώσουμε ότι μεταξύ των επιθέτων που η γραμματική παράδοση κατατάσσει στο χώρο των αορίστων επιθέτων, άλλα μεν είναι πραγματικά α-προσδιοριστικά, άλλα όμως δεν συμβιβάζονται με την ιδέα του α-προσδιορισμού. Έτσι, μέσα στη φράση:

2. Δώστε μου το *ίδιο* βιβλίο με αυτό εδώ

η λέξη *ίδιο* αντί να εκφράζει το απροσδιόριστο, ορίζει έναν τέλειο προσδιορισμό.

Είναι πολύ δύσκολο επίσης να κάνουμε έναν πλήρη κατάλογο των αορίστων επιθέτων. Υπάρχουν καταρχάς οι πιο συνήθεις μορφές του αορίστου επιθέτου που βρίσκουμε κατά παράδοση στα βιβλία γραμματικής. Αυτά τα επίθετα μπορούμε να τα χωρίσουμε σε πολλές κατηγορίες:

- (i) εκείνα που δεν έχουν παρά μία μόνο μορφή:

Τα αόριστα *κάθε* ή *κάτι* για παράδειγμα έχουν πάντα την ίδια μορφή είτε συντάσσονται με ουσιαστικά γένους αρσενικού είτε θηλυκού είτε ουδέτερου, και το μεν *κάθε* απαντάται με ουσιαστικά που είναι πάντα στον ενικό αριθμό, το δε *κάτι* με ουσιαστικά που είναι πάντα στον πληθυντικό αριθμό.

(ii) εκείνα που κάνουν μια διάκριση κατά γένος αλλά όχι κατά αριθμό. Έτσι το αόριστο επίθετο *κανείς* (*καμμιά-κανένα*) στερείται πληθυντικού αριθμού ενώ το αόριστο *διάφοροι* (*διάφορες-διάφορα*) το συναντάμε πάντα στον πληθυντικό αριθμό.

(iii) εκείνα που εμφανίζουν διπλή αντίθεση και κατά γένος και κατά αριθμό και που αποτελούν την πλειοψηφία των αορίστων επιθέτων. Έχουμε δηλαδή σ' αυτήν την κατηγορία τα επίθετα: *ορισμένος - πολύς - αρκετός - τέτοιος* κ.ά.

Υπάρχει όμως ένα πλήθος άλλων τύπων που μπορούν να παίξουν το ρόλο των λέξεων της λεγόμενης «αόριστης» γραμματικής κατηγορίας. Αυτοί οι τύποι είναι ποικίλων προελεύσεων. Συναντάμε λοιπόν:

(i) ουσιαστικά περιληπτικά που συντάσσονται άμεσα με μία γενική ή έμμεσα με τη βοήθεια της πρόθεσης *από* με μία αιτιατική, και που συνήθως προηγούνται από το αόριστο άρθρο ή ακόμη και από ένα αόριστο επίθετο:

3. *Μια ποσότητα...*

Κάποια ποσότητα...

Ένας αριθμός από...

Μια δύναμη από... κλπ.

(ii) τμήματα λόγου όπου παρεμβάλλεται κάποιο ρήμα:

4. *Και γω δεν ξέρω τί/ποιος,*

5. *Ένας Θεός ξέρει τί/ποιος κλπ.*

που ισοδυναμούν με το *ορισμένος* λαμβανόμενο με τη σημασία του αορίστου:

6. *Ένας και γω δεν ξέρω ποιος λόγος με οδήγησε σ' αυτήν την απόφαση.*

7. *Σε ένας Θεός ξέρει πόση ταλαιπωρία μπήκα προκειμένου να τα καταφέρω.*

Δείχνοντας τον ελάχιστο ομοιογενή χαρακτήρα αυτής της γραμματικής κατηγορίας, κάναμε ένα σχέδιο ταξινόμησης. Συνήθως όμως δίδεται μία σημασιολογική ταξινόμηση των στοιχείων που την αποτελούν. Σύμφωνα μ' αυτήν την ταξινόμηση τα λεγόμενα «αόριστα» επίθετα μπορούν να ταξινομηθούν σε πολλές σημασιολογικές ομάδες ανάλογα με το αν εκφράζουν:

(i) μία έννοια κάποιας απροσδιόριστης οντότητας (*ορισμένος κλπ.*)

(ii) μία έννοια ποσότητας (*κανείς, πολύς κλπ.*)

(iii) μία έννοια ταυτότητας (*ίδιος*), ομοιότητας (*τέτοιος*) ή διαφοράς (*άλλος*).

Αυτή η ταξινόμηση είναι πρακτική αλλά φαίνεται καθαρά ότι δεν ισχύει παρά κατά κάποιο γενικό τρόπο και ότι κάθε σημασιολογική ταξινόμηση οδηγεί στον πολλαπλασιασμό των υποκατηγοριών.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα: το αόριστο *όλος* που συμφωνεί με τον αριθμό του ουσιαστικού που ακολουθεί. Όταν εμφανίζονται στον ενικό αριθμό, η σημασία του επιθέτου είναι διαφορετική από τη σημασία του επιθέτου στον πληθυντικό αριθμό με το άρθρο (το *όλος* στον ενικό σημαίνει ολόκληρος). Ας συγκρίνουμε:

8. α. Βλέπω *όλο* το σπίτι/(βλέπω το σπίτι εξ ολοκλήρου).

β. Βλέπω *όλα* τα σπίτια/(αλλά δεν τα βλέπω υποχρεωτικά εξ ολοκλήρου).

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η ύπαρξη παραλλαγών μέσα στο ίδιο αόριστο επίθετο, με όσο συστηματικό τρόπο και αν παρουσιάζονται, προδίδουν ένα μη ομοιογενή χαρακτήρα, ο οποίος δεν θα μπορούσε να μην ληφθεί υπ' όψιν σε μία σημασιολογική ταξινόμηση.

Οι χρήσεις και οι «καταχρήσεις» του αορίστου επιθέτου *κάποιος*

Αυτή ακριβώς η ποικιλία των σημασιολογικών παραλλαγών είναι ιδιαίτερα σαφής και έντονη σε ότι αφορά το αόριστο επίθετο *κάποιος*, γι' αυτό το λόγο άλλωστε οδηγηθήκαμε στη μελέτη αυτού του συγκεκριμένου επιθέτου. Πριν όμως αρχίσουμε την περιγραφή των σημασιών και των αντιστοιχών τους χρήσεων, σκόπιμο είναι να τονίσουμε την άποψη ότι η ομιλούμενη γλώσσα υφίσταται ποικίλες μεταλλαγές μέσα στη διάρκειά της, μεταλλαγές που προσδιορίζονται από διάφορους παράγοντες, ιστορικούς, κοινωνικούς ή πολιτιστικούς.

Για παράδειγμα, μέσα στον κορμό της ελληνικής γλώσσας συναντάμε έναν μεγάλο αριθμό εκφράσεων που ανήκουν κυρίως στην λεγόμενη «καθαρεύουσα» και που μας έρχονται κατ' ευθείαν από τη γαλλική. Τα «δάνεια» αυτά πραγματοποιήθηκαν σε μία εποχή ιδιαίτερης ακμής της καθαρεύουσας, της κατ' εξοχήν γλώσσας του γραπτού λόγου απ' ενός και απ' ετέρου τότε που το ελληνικό πολιτιστικό γίνεσθαι εμπνεόταν άμεσα από τη Γαλλία, δηλαδή κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Τέτοια δάνεια υφίστανται βέβαια και σήμερα, μόνο που ενσωματώνονται στην Νέα Ελληνική, όπως αυτή γράφεται και ομιλείται. Έτσι, θα μπορούσε κανείς να δει μέσα από τις «αποκλίνοσες» χρήσεις του αορίστου επιθέτου *κάποιος*, όπως θα τις μελετήσουμε παρακάτω, την αβασάνιστη μεταφορά του αντιστοίχου αορίστου επιθέτου όπως αυτό χρησιμοποιείται στα γαλλικά. Συμβαίνει επίσης, η γλώσσα, μέσα στην εξέλιξή της, να «σφραγίζεται» από ορισμένες «τάσεις», εμείς θα τις αποκαλούσαμε μάλλον «μόδες», οι οποίες μπορεί να είναι ποικίλων προελεύσεων. Κατά την άποψή μας, αυτές οι μόδες είναι κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα, δηλαδή δηλωτικές ενός συλλογικού τρόπου σκέψης ο οποίος, καθώς ανήκει σε μία «μόδα», είναι μοιραία και περαστικός, εφήμερος. Πιστεύουμε λοιπόν ότι οι «υπερβολικές» χρήσεις του αορίστου επιθέτου που μας απασχολεί εντάσσονται μάλλον σ' αυτήν ακριβώς την αιτιολογία προέλευσης. Αυτό βέβαια θα το δούμε καθαρότερα στη συνέχεια μέσα από την προσέγγιση που πραγματοποιούμε.

Αναφερόμαστε σε «χρήσεις» του αορίστου επιθέτου *κάποιος* επειδή πιστεύουμε ότι υπάρχει μία χρήση καθιερωμένη και μία χρήση που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί — για να θυμίσουμε κάπως και το πνεύμα των καιρών — «παράνομη και καταχρηστική». Αυτές οι χρήσεις εγγράφονται μέσα στις απαιτήσεις μιας φιλοσοφίας που οδηγεί όσους εμπνέονται από αυτήν να μιλούν τα Νέα Ελληνικά προβάλλοντας κάπως αλλαζονικά την προσωπική τους καλλιέργεια σε σημείο που συχνά φτάνει τα όρια του γελοίου. Ας θυμίσουμε για παράδειγμα την άμετρη και υπερβολική χρήση του επιρρήματος «βασικά» που κυριολεκτικά το «κολλούσαμε» σε κάθε ρήμα των προτάσεων του λόγου μας με αποτέλεσμα να χάνει την πραγματική του σημασία. Ήταν και αυτή μια μόδα που τώρα έχει πια περάσει. Πιστεύουμε ότι κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την «άλλη» χρήση του επιθέτου *κάποιος*. Μπορεί βέβαια αυτή εδώ η χρήση να μην είναι τόσο φανερά υπερβολική, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν είναι πραγματικά υπερβολική και πολλές φορές αστεία. Παραθέτουμε εδώ για παράδειγμα την παρακάτω φράση:

9. Κάνω γυμναστική για να αποκτήσω κάποιο ωραίο και υγιές σώμα.

Προτού όμως αναπτύξουμε τις αδόκιμες, κατά τη γνώμη μας, χρήσεις του *κάποιος*, δίκαιο είναι να αναφερθούμε στην αρχή στις γνωστές και γραμματικώς κατοχυρωμένες χρήσεις του ώστε οι αποκλίσεις για τις οποίες μιλάμε να γίνουν πιο φανερές.

Το αόριστο επίθετο *κάποιος* είναι ένα επίθετο που συμβάλλει ώστε το ουσιαστικό να δηλώνει κατά τρόπο ασαφή, απροσδιόριστο είτε ένα ον ή ένα πράγμα, είτε μία απροσδιόριστη ποσότητα, είτε ένα απροσδιόριστο αριθμό όντων ή πραγμάτων:

10. Έρθε *κάποιος* (=ένας) άνθρωπος και με ρώτησε για σένα.
11. Για *κάποιους* (=ορισμένους) λόγους που μόνον αυτός γνώριζε, αποφάσισε να μην έρθει τελικά.
12. Αν σε *κάποια* (=μερικά) ζευγάρια υπάρχει πρόβλημα συμβίωσης, αυτό ενδεχομένως να οφείλεται σε έλλειψη επικοινωνίας.
13. *Κάποια* (=μία) απ' αυτές τις φόρμες δημιουργεί πρόβλημα αρμονίας στη σύνθεση.

Παρατηρούμε ότι και στις δύο περιπτώσεις, είτε δηλαδή το *κάποιος* χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει αορίστως ένα ον ή ένα πράγμα είτε μία ποσότητα από όντα ή πράγματα (και όταν μεν το συναντάμε στον ενικό αριθμό προσδιορίζει αορίστως ένα ον ή ένα πράγμα, όταν όμως το συναντάμε στον πληθυντικό αριθμό προσδιορίζει αντίστοιχα αορίστως μία ποσότητα ή έναν αριθμό όντων ή πραγμάτων), η ασάφεια και η απροσδιοριστία πηγάζουν από το γεγονός ότι το ομιλούν υποκείμενο δεν γνωρίζει ακριβώς για ποιο ον ή πράγμα ή για ποια ποσότητα ή αριθμό όντων ή πραγμάτων ομιλεί. Πιστεύουμε ότι η πλειονότητα των «υπερβολικών» χρήσεων του αορίστου επιθέτου *κάποιος* αρχίζει να εμφανίζεται κατ' απόκλινιν από αυτό ακριβώς το γεγονός. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις παρακάτω προτάσεις, οι οποίες σημειωτέον, καθώς και όσες ακολουθούν είναι παρμένες από συγκεκριμένες καταστάσεις επικοινωνίας:

14. *Κάποιοι* δημοσιογράφοι σε κάποιες εφημερίδες γράφουν ανακρίβειες για το άτομό μου.
15. Προσπαθώ να συναντήσω *κάποιους* ανθρώπους που παίρνουν αποφάσεις για το ζήτημα αυτό.
16. Υπάρχουν *κάποια* πράγματα που δεν καταλαβαίνω.
17. Έχω *κάποια* φυλλάδια από το Τεχνικό Επιμελητήριο.

Στην πρώτη πρόταση, που διατυπώθηκε από έναν ηθοποιό καθώς διαμαρτυρόταν για τις φήμες που κυκλοφορούν σχετικά με την αξία της καλλιτεχνικής του εργασίας, το ομιλούν υποκείμενο γνωρίζει σαφώς σε ποιους δημοσιογράφους και σε ποιες εφημερίδες αναφέρεται, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται καθαρά μ' αυτά που προηγήθηκαν και ακολούθησαν τη φράση αυτή. Θέλει όμως να δείξει στους συνομιλητές του ότι τα άτομα αυτά καθώς και οι εφημερίδες στις οποίες ανήκουν είναι πασίγνωστες για το ήθος τους γι' αυτό δεν χρειάζεται ή ακόμα απαξιοί να τις κατονομάσει.

Στη δεύτερη πρόταση, είναι φανερό ότι το ομιλούν υποκείμενο γνωρίζει εκ προοιμίου τους «κάποιους» ανθρώπους τους οποίους υπαινίσσεται, διαφορετικά δεν είναι δυνατό να προσπαθεί να τους συναντήσει.

Στην τρίτη πρόταση, αυτά τα «κάποια» πράγματα που ο ομιλητής δεν καταλαβαίνει είναι σαφές ότι τα υπονοεί και ότι είναι μάλλον σε θέση να τα ταυτίσει, όμως

αποφεύγει να δείξει ότι μπορεί να τα κατονομάσει.

Στην τέταρτη πρόταση, ο ομιλητής θέλοντας να αποφύγει να αναφέρει τα «κάποια» φυλλάδια που έχει όντως στην κατοχή του και των οποίων την ταυτότητα βεβαίως γνωρίζει, καταφεύγει στην «υπερβολική» χρήση του αορίστου *κάποιος*, ενώ θα μπορούσε απλά να χρησιμοποιήσει το αόριστο επίθετο *μερικοί* που αναφέρεται σε μία απροσδιόριστη ποσότητα ή απροσδιόριστο και μικρό αριθμό όντων ή πραγμάτων.

Το παραπάνω αόριστο επίθετο, *μερικοί*, καθώς και το *ορισμένοι* είναι αυτά εις βάρος των οποίων, πιστεύουμε, πραγματοποιείται η υπερβολική χρήση του *κάποιος*. Και τούτο διότι το μεν πρώτο καλύπτει τις περιπτώσεις απροσδιόριστης ποσότητας ή αριθμού όντων ή πραγμάτων, το δε δεύτερο τις περιπτώσεις απροσδιόριστης αναφοράς σε όντα ή πράγματα, με τη διαφορά ότι αυτή η ασάφεια και η απροσδιοριστία συνυπάρχουν με το γεγονός ότι ο ομιλητής προϋποθέτει τη γνώση της ταυτότητάς τους. Αμφότερα όμως δεν κάνουν διάκριση κατά αριθμό παρά μόνο κατά γένος. Αυτό σημαίνει ότι στις περιπτώσεις που ο ομιλητής αναφέρεται αορίστως σε ένα πρόσωπο ή σε ένα πράγμα του οποίου ομοίως γνωρίζει την ταυτότητα θα πρέπει να κάνει χρήση ενός άλλου αορίστου επιθέτου. Αυτό είναι το *ένας* στη θέση του οποίου επίσης γίνεται υπερβολική χρήση του αορίστου *κάποιος*. Αναθεωρώντας λοιπόν τις παραπάνω προτάσεις, έχουμε:

- 14'. *Ορισμένοι* δημοσιογράφοι σε *ορισμένες* εφημερίδες γράφουν πολλές ανακρίβειες για το άτομό μου.
- 15'. Προσπαθώ να συναντήσω *ορισμένους* ανθρώπους που παίρνουν αποφάσεις για το ζήτημα αυτό.
- 16'. Υπάρχουν *μερικά* πράγματα που δεν καταλαβαίνω.
- 17'. Έχω *μερικά* φυλλάδια από το Τεχνικό Επιμελητήριο.

Επιπλέον, αν λάβουμε την παρακάτω πρόταση όπου έχουμε ιδιαίζουσα χρήση του αορίστου *κάποιος* στον ενικό αριθμό:

- 18'. Έχουμε βρει *κάποιο* ξενοδοχείο για να μένουμε,

αυτή, επαναδιατυπωμένη κατά το παράδειγμα που προτείνουμε, γίνεται:

- 18'. Έχουμε βρει ένα ξενοδοχείο για να μείνουμε.

Για ποιο λόγο λοιπόν ο ομιλητής οδηγείται σ' αυτήν την χρήση του *κάποιος*, εφόσον η γλώσσα του παρέχει τα εκφραστικά μέσα για να δηλώσει τη σκέψη καθώς και τη θέση που λαμβάνει απέναντι σ' αυτό που θέλει να εκφράσει; Για ποιο λόγο θέλουμε να δείχνουμε ότι αγνοούμε τα πράγματα των οποίων την ταυτότητα γνωρίζουμε; Και για ποιο λόγο άραγε προβάλλουμε καλύτερα το μορφωτικό μας «εγώ» με την υπερβολική χρήση του επιθέτου *κάποιος*; Σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει *κάποια* αιτία γι' αυτό.

Όπως είδαμε παραπάνω, όταν μας δόθηκε η ευκαιρία να παρατηρήσουμε τη χρήση του εν λόγω αορίστου επιθέτου μέσα στις αποκλίνουσες προτάσεις, οι εξηγήσεις που προσπαθήσαμε να δώσουμε ήταν καθαρά ψυχολογικού χαρακτήρα ή μάλλον, για να χρησιμοποιήσουμε έναν περισσότερο γλωσσολογικό όρο, θα αποκαλούσαμε αυτόν τον χαρακτήρα αποφαντικό. Και αυτό γιατί πιστεύουμε ότι εκπορεύεται από τη θέληση του ομιλούντος υποκειμένου να δηλώσει κάποια σχέση του εαυτού του με το λόγο του. Κατά τον J. Dubois «η απόφαση (énonciation) παρουσιάζεται

είτε ως εμφάνιση του υποκειμένου μέσα σ' αυτό που το υποκείμενο αποφαίνεται, είτε ως σχέση που ο ομιλητής διατηρεί δια του κειμένου με τον συνομιλητή, ή ως η συμπεριφορά του ομιλούντος υποκειμένου ως προς αυτό το οποίο αποφαίνεται» (J. Dubois, 'Époncé et éponciation', *Langages* 13, σελ. 100). Με τον τρόπο αυτό ίσως να δίνουμε την εντύπωση ότι προσπαθούμε να προβάλλουμε τις αποκλίνουσες χρήσεις του αορίστου *κάποιος*, γι' αυτό θα θέλαμε εξ αρχής να τονίσουμε ότι απλά και μόνον προσπαθούμε να κατανοήσουμε την υπερβολική του χρήση λαμβάνοντας υπ' όψιν τα πιθανά κίνητρα (γλωσσολογικά/αποφαντικά) που ωθούν τον ομιλητή σ' αυτήν την υπερβολή.

Θεωρώντας λοιπόν ότι ο ομιλητής κάνει χρήση του αορίστου επιθέτου *κάποιος* για λόγους που σχετίζονται με την απόφανση, εισερχόμεθα στο χώρο της Πραγματολογίας και των «πραγματικών συνθηκών» όπου λειτουργεί ο λόγος, δηλαδή μέσα στην προοπτική της σχέσης των σημάτων με τους ερμηνευτές τους που είναι οι ομιλητές και οι συνομιλητές. Μέσα στο χώρο επομένως της απόφανσης και της Πραγματολογίας ενσωματώνονται όλοι οι ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες και γενικώς οι διάφορες καταστάσεις επικοινωνίας, τα λεγόμενα «γλωσσικά περιβάλλοντα» (context).

Ακούγοντας ή διαβάζοντας τις προτάσεις:

19. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση νοίκιασε *κάποια* δωμάτια για μας τους φοιτητές
20. Τώρα που βλέπω *κάποια* πράγματα εκ των υστέρων, πιστεύω ότι σ'ε όλο τον κόσμο υπήρχε μία παρόμοια κίνηση
21. Υπάρχουν εδώ *κάποια* βιβλία για τους νικητές

και λαμβάνοντας υπ' όψιν αυτά που αναφέραμε σχετικά με το χώρο της απόφανσης και της Πραγματολογίας, ας αποπειραθούμε να ερμηνεύσουμε τις αποκλίνουσες χρήσεις του *κάποιος*, με την επιφύλαξη πάντα ότι επειδή βρισκόμαστε μέσα στο χώρο των Ανθρωπιστικών Επιστημών οι προβλέψεις και οι ερμηνείες των φαινομένων που δίνονται δεν έχουν τον ευριστικό χαρακτήρα των Θετικών Επιστημών.

Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι οι παρατηρήσεις που θα διατυπώσουμε βαίνουν σε δύο ευθείες: η πρώτη δίδεται από τον τρόπο με τον οποίο ο ομιλητής τοποθετεί το αόριστο επίθετο σε σχέση με τις προσωπικές του κρίσεις εκτίμησης (το ευτυχές, το λυπηρό, το χρήσιμο κλπ.) και η δεύτερη από τον τρόπο με τον οποίο το τοποθετεί ως προς την αλήθεια, το ψεύδος, τη βεβαιότητα, την αληθοφάνεια, κλπ. Το δε σύνηθες γλωσσικό περιβάλλον είναι όταν το ομιλούν υποκείμενο καλείται να διατυπώσει προτάσεις κρίσεως ή διαπιστωτικές. Έτσι, σε ότι αφορά την πρώτη πρόταση:

19. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση νοίκιασε *κάποια* δωμάτια για μας τους φοιτητές

έχουμε να κάνουμε με μία διαπίστωση φοιτητή που απαντά σε ερωτήσεις δημοσιογράφου σχετικά με τους όρους στέγασης στον τόπο των σπουδών του. Είναι εμφανές ότι εδώ θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί το αόριστο *μερικά* μια και γίνεται αναφορά στην ποσοτική κάλυψη των στεγαστικών αναγκών. Θεωρούμε όμως ότι γίνεται χρήση του *κάποιος* ίσως γιατί το υποκείμενο νομίζει ότι υποβιβάζεται η σημασία του γεγονότος της ενοικίασης κρίνοντάς την ως ανεπαρκές μέτρο για την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος. Με ποιο τρόπο όμως το αόριστο επίθετο συμβάλλει στην υποβάθμιση της σημασίας αυτής;

Εδώ πρέπει να αναφερθούμε σε μία από τις αποχρώσεις της σημασίας του *κάποιος* στην οποία κατά τη γνώμη μας οφείλεται κατά δεύτερο λόγο η αποκλίνουσα χρήση

του: πρόκειται για την περίπτωση όπου το εν λόγω αόριστο επίθετο δηλώνει όχι απλά μία απροσδιόριστη ποσότητα όντων αλλά μία μικρή απροσδιόριστη ποσότητα από αυτά. Έτσι μέσα σε μία πρόταση κρίσεως ο παραπάνω ομιλητής δεν περιορίζεται μόνο στη διατύπωση κάποιας αλήθειας αλλά με τη βοήθεια του *κάποιος*, που στον πληθυντικό δηλώνει τον ασαφή αριθμό όντων ή πραγμάτων των οποίων την ταυτότητα αγνοούμε, αναφέρεται στη χρησιμότητα του γεγονότος της ενοικίασης, αφού υπονοεί ότι ο αριθμός των προς ενοικίαση δωματίων είναι μικρός.

Στη δεύτερη και στην τρίτη πρόταση όμως,

20. Τώρα που βλέπω *κάποια* πράγματα εκ των υστέρων, πιστεύω ότι σε όλο τον κόσμο υπήρχε μία παρόμοια κίνηση

21. Υπάρχουν εδώ *κάποια* βιβλία για τους νικητές

πολύ δύσκολα θα μπορούσε να βρει κανείς έναν συγκεκριμένο αποφαντικό λόγο για τον οποίο προτιμήθηκε το *κάποια* αντί του *μερικά* δεδομένου ότι πέρα από την ασαφή και απροσδιόριστη αναφορά στον αριθμό και την ουσία των «πραγμάτων» και των «βιβλίων» το ομιλούν υποκειμένο δεν πρόκειται να δηλώσει τίποτε άλλο.

Ένας τρόπος για να δοκιμάσουμε τη δόκιμη ή καταχρηστική παρουσία του *κάποιος* μέσα στο λόγο είναι να τις υποβάλουμε στη δοκιμή του αρνητικού τύπου εκφοράς τους και μάλιστα εκεί όπου το αόριστο *κάποιος* συνοδεύει ένα ουσιαστικό σε θέση αμέσου αντικειμένου. Θα παρατηρήσουμε λοιπόν ότι οι καθαρά διαπιστωτικές ή κρίσεως προτάσεις δεν μπορούν απλούστατα να σταθούν στο λόγο στον αρνητικό τύπο. Ενώ σ' αυτές όπου έχουμε αποφαντική ή «ψυχολογική» χρήση του αορίστου επιθέτου που μελετάμε η άρνηση στην οποία τίθεται το ρήμα δεν επηρεάζει με τόσο άμεσο τρόπο την αποκρυπτόμενη στο αόριστο επίθετο εκτίμηση του υποκειμένου. Αλλά ακόμη και εδώ, η πρόταση λειτουργεί στα όρια του γραμματικώς και του μη γραμματικώς σωστού λόγω του ασυμβίβαστου της άρνησης με το αόριστο επίθετο *κάποιος*.

Έχουμε λοιπόν:

19'. Η τοπική αυτοδιοίκηση δεν νοίκιασε *κάποια* δωμάτια για μας τους φοιτητές.

20'. Τώρα που δεν βλέπω *κάποια* πράγματα εκ των υστέρων, πιστεύω ότι σε όλο τον κόσμο υπήρχε μία παρόμοια κίνηση.

Η ακόμη τις εξής προτάσεις:

22. Δεν έχουμε εδώ *κάποια* βιβλία για τους νικητές.

23. Δεν αναφέρουμε *κάποια* πράγματα για την Οικονομία.

Αν λοιπόν θεωρήσουμε ως αποδεκτές τις προτάσεις όπου το *κάποιος* χρησιμοποιείται στη θέση του *μερικοί*, του *ορισμένοι* ή του *ένας* προκειμένου ο ομιλητής να δηλώσει κάποια προσωπική του εκτίμηση αναφερόμενος σε πραγματικότητες των οποίων την ταυτότητα είναι σε θέση να γνωρίζει, τότε όλες οι άλλες χρήσεις του *κάποιος* που γίνονται με τρόπο ασαφή και απροσδιόριστο ως προς τον αριθμό και την ουσία των ουσιαστικών στα οποία αναφέρεται είναι κατά τη γνώμη μας αδόκιμες. Επιπλέον τις θεωρούμε εξεζητημένες γιατί δημιουργούν εντυπώσεις εκ του μη όντος, και είναι ως προς αυτή την άποψη που οι ομιλητές θεωρείται ότι «προβάλλουν» με τρόπο «ενισχυμένο» το μορφωτικό τους «εγώ» μέσα στη συνομιλία.

Βέβαια, υπάρχουν και άλλα παραδείγματα όπου στη Νέα Ελληνική εμφανίζονται μεταλλαγές της γραμματικής και συντακτικής λειτουργίας ορισμένων μονάδων του

λόγου. Το γεγονός ότι αυτές οι μεταλλαγές έχουν εισχωρήσει στη γλώσσα μας δεν συνεπάγεται ότι έχουν συγχρόνως και αφομοιωθεί. Αυτό μόνον η αντοχή τους στο χρόνο καθώς και ο βαθμός αποδοχής τους από τους ομιλητές μπορεί να το προσδιορίσει.

Πιστεύουμε ότι η συμβολή του γλωσσολόγου στην επισήμανση και στον προβληματισμό γύρω από αυτούς τους νεωτερισμούς είναι σημαντική, όταν πραγματοποιείται κυρίως τότε που τα φαινόμενα δεν έχουν ακόμη εδραιωθεί, οπότε και η επισήμανση των καθιερωμένων χρήσεων αλλά και των αποκλίσεων είναι πιο αποτελεσματική.

Το πεδίο είναι πολύ ευρύ και τα συμπεράσματα καθίστανται εξίσου γόνιμα όταν μέσα στη μελέτη του γλωσσολόγου συνεκτιμώνται και στοιχεία από το χώρο της Κοινωνιογλωσσολογίας, που ξεπερνά τα όρια της μορφολογίας και του συντακτικού καθώς λαμβάνονται υπ' όψιν οι συγκεκριμένες μονάδες του λόγου όπως αυτές λειτουργούν μέσα στα πλαίσια μιας επικοινωνιακής πράξης. Στην πραγματικότητα, δηλαδή, για να θεωρήσουμε σωστά την εγκυρότητα συντακτικών ή γραμματικών φαινομένων πρέπει να είμαστε σε θέση να αναφερθούμε σε υποθέσεις σχετικές με τον κοινωνικό περίγυρο όπου λειτουργεί μία έκφραση καθώς και σε άλλες υποθέσεις λιγότερο φανερές που κάνουν οι συμμετέχοντες σε κάποια γλωσσική πράξη.

Αυτό προϋποθέτει τη γνωριμία με μια σειρά κλάδων που συγκλίνουν σε ότι αφορά τη μελέτη του λόγου, καθώς και την παραδοχή εκ μέρους του γλωσσολόγου ότι η αποκλειστικότητα της επιστήμης του δεν περιορίζεται στα φωνολογικά, λεξιλογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά που ενέχουν οι λεκτικές εκφράσεις.

Τριανταφυλλιά Σαραφίδου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bar F. 1969: «L'usage abusif de l'article indéfini en français d'aujourd'hui». *Le français moderne* 2, 97-112.
- Chevalier J.-C. – Blanche-Benveniste B. – Arrivé M. – Peytard J. 1964: *Grammaire Larousse du français contemporain* (Paris: Larousse).
- Dubois J. 1965: *Grammaire structurale du français; nom et pronom* (Paris: Larousse).
- Grevisse M. 1975: *Le bon usage* (Gembloux-Belgique: Duculot).
- Jespersen O. 1971: *La philosophie de la grammaire* (Paris: Les éditions de Minuit).
- Lyons J. 1970: *Linguistique Générale* (Paris: Larousse).
- Μπαμπινιώτης Γ. 1984: *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία. Από την Τεχνική στην Τέχνη του Λόγου* (Αθήνα).
- Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής) 1941 (Αθήνα: ΟΕΣΒ).
- Ruwet N. 1970: *Introduction à la grammaire générative* (Paris: Plon).
- Τζάρτζανος Α. 1946: *Νεοελληνική Σύνταξις (της Κοινής Δημοτικής)* (Αθήνα: ΟΕΣΒ).